

STUDIA i DEBATY

1

Janusz Gudowski

Jura Nesteruk

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Historia badań źródeł Dniestru

DIALOG

STUDIA I DEBATY • 1

Janusz Gudowski
Jura Nesteruk

Historia badań źródeł Dniestru.
Od Herodota do dzisiejszych badań geografów
warszawskich i lwowskich

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie

DIALOG

Recenzent:
Prof. dr Bohdan Mucha
Uniwersytet Lwowski im. I. Franka

Redakcja:
Władysław Żakowski

Projekt okładki:
Anna Gogolewska

Copyright © by Wydawnictwo Akademickie DIALOG, 2009

Publikacja wydana ze środków
Wyższej Szkoły Ekologii i Zarządzania
w Warszawie

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

ISBN (ePub) 978-83-8002-134-1
ISBN (mobi) 978-83-8002-138-9

Wydawnictwo Akademickie DIALOG
00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218
tel./faks: (022) 620 87 03
e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl
www.wydawnictwodialog.pl

Skład wersji elektronicznej:
Virtualo Sp. z o.o.

VIRTUALO
Digital platform of tomorrow

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Spis treści

- [Historia badań źródeł Dniestru. Od Herodota do dzisiejszych badań geografów warszawskich i lwowskich](#)
- Literatura
- Історія досліджень витоків Дністра: від Геродота до сьгоднішніх досліджень варшавських та львівських географів
- History of search for the Dnister river springs. From Herodotus till up-to-date studies of Warsaw and Lwow geographers
- Nota o autorach
- [Przypisy](#)
- [O wydawnictwie](#)

Wszystkie rozdziały dostępne w pełnej wersji książki.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

HiWsz]storia badań źródeł Dniestru. Od Herodota do dzisiejszych badań geografów warszawskich i lwowskich

History of search for the Dnister river springs. From Herodotus till up-to-date studies of Warsaw and Lwow geographers

Abstract: The oldest work mentioning Dnister is *The History* by Herodotus. Some remarks about the river are in Strabon, Plinius the Older, Ptolemeius and Constantine Porphyrogeneta works as well as in early Slavic writings (done in old Russian cloisters). In the late XVth century Polish historian Jan Dlugosz described the location of one of the upper streams of Dnister, called Dubowy, as the main spring of the river. Dlugosz mentioned the castle "Sobien" close to the spring, which actually is located much more northwards, by the river San, which belongs to the Baltic sea catchments. Carl Benoni, in the XIXth, evidenced Dubowy is not the main stream, and the proper springs are several kilometers far, over Voltche village underlying the Rozlutch Hills. Some other studies indicated that the upper Dnister inflows: the Striaz and Striy rivers are equiponderant with the Dnister itself, so from hydrographic point of view it is quite difficult to define which one of them is the main river. Present discussion over Dnister springs is closed by the studies of Yaroslav Tyryk, Ukrainian geographer living in one of the villages neighboring the proper springs. He formulated hypothesis based on etymological and historical assumption concerning the castle Sobien. *Sobane* in Ukrainian means the tradition of making fires in the shortest night of the year. During the raids of Crimean Tatars local fortifications, situated on elevated places along the Dnister valley, alarmed each other by fire signs. Thus according to Tyryk one of those points could have been called *Soben*. He defines its possible location on one of the lateral branches leaving the main hill range over the proper Dnister springs.

Key words: Dnister river – Ukraine – springs – history of research

Słowa kluczowe: Ukraina – Dniestr – historia badań, źródła rzek

Choć pierwsza wzmianka o źródłach Dniestru liczy prawie dwa i pół tysiąca lat, to jeszcze niewiele ponad sto lat temu ich położenie określano błędnie, pomimo prowadzonej już wówczas terenowej kwerendy. To, że – paradoksalnie – dzieje badań źródeł Dniestru nadal nie są zamknięte, wykazała realizowana w ostatnich latach współpraca badawcza między Wydziałem Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego i Wydziału Geografii Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franka, dotycząca doliny Dniestru.¹ Pozwoliła ona ukazać nieznane dotąd przesłanki, rzucając nowe światło na historię poznania źródeł tej rzeki.

Najstarszą pracą, w której znajdujemy wzmiankę o Dniestrze, są *Dzieje* Herodota. Ten znakomity historyk i geograf, żyjący w V w. p.n.e., odwiedził podczas jednej ze swoich licznych podróży czarnomorskie wybrzeże w okolicach ujścia Dniestru, gdzie istniały wówczas greckie osady handlowe (kolonia Tyras). Nie ma dowodów na to, aby odbył on wędrowkę w górę rzeki, tak więc informacje dotyczące górnego biegu Dniestru uzyskał zapewne od kupców, którzy zapuszczali się w głąb łądu.

W czwartej księdze *Dziejów* noszącej tytuł „Melpomene” Herodot pisze, że Tyres [Dniestr] przybywa z północy i wypływa z wielkiego jeziora. Interpretacja tej wypowiedzi nie jest jednoznaczna, zwłaszcza że polskie, rosyjskie, czy ukraińskie przekłady *Dziejów* nieco się różnią. Fragment ten w poszczególnych tłumaczeniach przedstawia się następująco:

- Tyres; przybywa on z północy i wypływa z wielkiego jeziora, które tworzy granicę ziemi scytyjskiej i neuryjskiej [pol.];²
- Tiras, który płynie z północy, bierze swój początek z wielkiego jeziora rozgraniczającego ziemie Scytów i Neurów [ukr.];³
- Tiras, co płynie z północy, a wypływa z wielkiego jeziora, które rozdziela krainy Scytów i Neurów [ukr.];⁴
- Tiras rozpoczyna swój bieg na północy i wypływa z wielkiego jeziora na granicy Scytii i ziemi Neurów [ros.];⁵

Historycy sceptycznie podchodzili do znaczenia informacji w dziele Herodota, które nie pochodziły z bezpośrednich obserwacji autora. Hruszewski, ojciec współczesnej ukraińskiej historiografii, podkreśla, że Herodot dobrze poznał tereny Scytii w jej nadmorskiej części, w głąb łądu jednak się nie zapuszczał. Opisy na podstawie zasłyszanych wiadomości są u Herodota niedokładne, trudno jest więc, zdaniem Hruszewskiego, interpretować podawane tu toponimy i odległości.⁶ Niemniej jednak, na wyrysach map starożytnego świata „herodotowe” źródłiskowe jezioro Dniestru bywa zaznaczane. Widzimy je na mapie sporządzonej przez Joachima Lelewela w 1817 roku, a także w *Atlasie starożytnej i klasycznej geografii* z 1907 roku.⁷

Geografowie przywiązywali większe znaczenie do niejasnych fragmentów *Dziejów*. Redakcja ukraińskiego wydania *Dziejów* z 1993 roku wspomina o „geograficznej koncepcji” Herodota, która ma zakładać, że źródłami głównych rzek Scytii są wielkie jeziora. Herodot opisuje bieg ośmiu rzek: Ister (Dunaju), Tyres (Dniestru), Hypanis (pd. Bugu), Borystenes (Dniepru), Pantikapes (?), Hypakyris (?), Gerros (łączącej Borystenes/Dniepr i Hypakyris) oraz Tanais (Donu). W przypadku pięciu, wliczając Dniestr, wspomina o wielkich jeziorach początkujących bieg tych rzek.

Porównanie powyższych fragmentów tłumaczeń pozwala zaliczyć Dniestr do rzek rozpoczynających – zdaniem Herodota – swój bieg z wielkich jezior, choć w polskim tłumaczeniu nie jest to jednoznaczne. Można bowiem odczytać ten fragment inaczej: jezioro leży na trasie rzeki, która uchodzi do niego z północy. Rozstrzygnięcie, czy intencją Herodota było stwierdzenie, że Dniestr bierze w jeziorze swój początek, czy też że jezioro to leży na jego trasie, pozostaje w gestii lingwistów.

- ¹ *Z biegiem Dniestru. Studium krajoznawcze doliny Dniestru od źródeł rzeki do Chocimia*, (red. J. Gudowski), Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2007; J. Gudowski, J. Nesteruk, *Fenomen wytoków Dniestra* [w:] Naukowi doslidžennja na ob'iektach pryrodno-zapowidnoho fondu Karpat ta stan zberežennja pryrodných ekosystem w konteksti stałoho rozwytku, 25-riczczja Karpats'koho Nacionalnoho Pryrodnoho Parku (mat. konf.), Jaremcz 2005.
- ² tłum. S. Hammer: Herodot, *Dzieje*, wyd. Czytelnik, Warszawa 2002.
- ³ *Tiras, jakyj tecze z piwnoczi, wytikajuczy z wełykoho ozera, szczo widmeżowuje zemlu skifiw i newriw*, tłum. ukr. A.O. Bilec'kyj: *Herodot*, Naukowa dumka, Kyjiw 1993.
- ⁴ *Tiras, szczo pływie z pińnoczi, a wypływa je z wełykoho ozera, szczo rozmeżowue krajinu skifiw i newriw*, tłum. ukr. T. Kostruba: *Herodot iz Halikamasa. Najdawniszyj opys Ukrainy z V stolittja pered Chrystom*, Dowira, Kyjiw 1992.
- ⁵ *Tiras naczinajetsia na sjewierje i wytikajet iz bol'szogo oziera, na granice Skifii i ziemli niewrow*, tłum. ros. G.A. Stratanowskij, *Herodot. Historja wdewiati knigach*, Izd. Nauka, Leningrad 1972.
- ⁶ M. Hruszews'kyj, *Istorija Ukrainy-Rusy*, tom I: "Do poczatku XI wiku", wyd. Naukowa dumka, Kyjiw 1991.
- ⁷ *Atlas J. Lelewela do badań starożytności*, w Wilnie i Warszawie 1818; *Atlas of Ancient and Classical Geography*, London 1907. Niewykluczone, że najstarszym kartograficznym odtworzeniem opisu Herodota jest mapa Scytii w atlasie Jana Potockiego z 1805 r., do którego autorzy nie mieli dostępu (*Atlas archéologique de la Russie Européenne*, St. Petersburg 1805). Ponadto jest co najmniej kilka innych map, ukazujących dane zawarte w dziełach Herodota i innych starożytnych badaczy i podróżników. Powstały w XIX w. i w XX w., starsze mają nazewnictwo łacińskie bądź niemieckie, współczesne zaś angielskojęzyczne. Mapy te można dziś oglądać w internecie. Nie wszystkie pokazują źródłiskowe jezioro Dniestru.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie
DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków,
zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów
i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy
i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej
i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel.: (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks: (0 22) 620 87 03

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

<http://www.wydawnictwodialog.pl>

Serie Wydawnictwa Akademickiego DIALOG:

- Języki orientalne
- Języki Azji i Afryki
- Literatury orientalne
- Skarby Orientu
- Teatr Orientu
- Życie po japońsku
- Sztuka Orientu
- Dzieje Orientu
- Podróże – Kraje – Ludzie
- Mądrość Orientu
- Współczesna Afryka i Azja
- Vicus. Studia Agraria
- Orientalia Polona
- Literatura okresu transformacji
- Literatura frankofońska
- Być kobietą
- Temat dnia
- Życie codzienne w...

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Prowadzimy sprzedaż wysyłkową

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna